

HERMANN RÓBERT

AZ 1848–1849-ES SZABADSÁGHARC NAGY CSATÁI

(Zrinyi Kiadó Budapest, 2004. 408. o.)

2004 tavaszán a Zrinyi Kiadó új sorozatot indított el „Nagy csaták” címmel. A sorozat a magyar történelem háborús korszakainak nagy csatáin keresztül mutatja be a magyar történelem egészét. E tudományos-ismeretterjesztő vállalkozás nyitó kötete Hermann Róbertnek az 1848–49-es szabadságharc csatáit és ütközeteit bemutató munkája.

A szerző a bevezetőben bemutatja kötet felépítését, majd röviden, a XIX. században kialakult klasszikus hadtudomány alapján, leírja a kor hadászati és harcászati alapfogalmait. Ezekon belül világosan meghatározza a csata és az ütközet fogalmát.

Az első fejezet a forradalomtól a szabadságharcig megtett utat tartalmazza. Bemutatja a Habsburg Birodalom és ezen belül Magyarország 1848-as berendezkedését, majd az utolsó rendi országgyűlés és a pesti forradalom fontosabb pillanatait, az áprilisi törvények nyomán az országban kialakuló új, alkotmányos polgári berendezkedést. Ezután Hermann Róbert a Batthyány-kormány tagjairól és tevékenységét elemzi, amely a nemzetiségi kérdés megoldásának kivételével sikeresnek mondható. A szerző bemutatja azt, ahogy a Délvidéken júniusban kirobbanó szerb felkelés és a horvátok szembefordulása mellett össze a bécsi udvar is a magyar alkotmányosság ellen lépett fel, és ez a harc felvételére kényszerítette a magyar felet, amelyet októberig Batthyány Lajos miniszterelnök, utána pedig a képviselőház által választott Országos Honvédelmi Bizottmány elnöke, Kossuth Lajos irányított.

A következőkben a magyar külpolitika 1848–49-es tevékenységét foglalja össze: hogyan próbálta meg a magyar politikai vezetés elismertetni Magyarországot Habsburg Birodalmon belüli különállású, majd függetlenségű, hogyan próbált szövetségeseket szerezni, és miért vallott kudarcot.

A birodalmi hadsereg forradalom utáni meghasonlásával és kettészakadásával kapcsolatban a szerző kifejti, hogy az nem csak nemzetiségi alapon, hanem meggyőződéstől függően ment végbe. A fejezetet a magyarországi hadszíntér bemutatása és a közlekedési lehetőségek ismertetése zárja.

A következő fejezet a szemben álló erőket írja le. Először a cs. kir. hadsereg felépítését, szervezetét, fegyvernemeit és fegyverzetét, valamint legénységét és tisztikarát, majd a horvát, szerb, román és szlovák nemzetiségi fegyveres erőket mutatja be. Azután következik a magyar fegyveres erő leírása, kezdve az először felállított nemzetőri intézménnyel, majd az abból szervezett önkéntes mozgó nemzetőrséggel, végül a bevált megoldást jelentő honvédséggel, amelynek megszervezése a Batthyány-kormány egyik legfontosabb cselekedete volt. Ezt követően a honvéd lovasság, tüzérség és a műszaki alakulatok, valamint a külföldi légiók leírása következik. Ennél a résznél a honvédsereg magját alkotó, magyar oldalra álló cs. kir. alakulatokról talán bővebben lehetett volna írni. Végül a magyar hadsereg szervezetének, tisztikarának, illetve a hadsereg ellátásának és a hadiiparnak a leírása következik. A fejezet végén a szabadságharc orsát eldöntő orosz hadsereg bemutatását olvashatjuk.

Ezután következik a csaták és ütközetek tulajdonképpeni leírása, amely a könyv döntő hányadát alkotja. A szerző az 1848. június 12-i karlócai ütközettől az 1849. augusztus 9-i temesvári csatáig kronologikus sorrendben mutatja be a szabadságharc 11 csatáját és 28 ütközetét. A felsorolt összecsapások között szerepel a főeregek által vívott összes csata, a szabadságharc körülbelül 100 ütközetéből többnyire azok, amelyek a mellékhadszíntereken egy-egy hadjárat szempontjából döntő fontosságúak voltak, illetve amelyeknek szimbolikus jelentőségük van (1849. július 31. Segesvár – Petőfi halála).

A leírtak közül 11 csata és 14 ütközet (ezen belül egy várostrom – Buda) leírása a tágabban vett főhadszíntéren történt katonai eseményeket foglalja össze. További 7 ütközet ismertetése a Délvidéken, 3 ütközet pedig az Erdélyben történt hadi cselekményeket eleveníti fel, két-két ütközet pedig a Dél-Dunántúlon, illetve az északi hadszíntéren történt hadműveleteket érintélteti.

A jellegzetes alcímeket viselő összeütközések leírásakor a szerző először bemutatja

mindazokat a katonai és politikai előzményeket, amelyek az összecsapáshoz vezettek. Ezután részletesen leírja a szemben álló erők had- és harcrendjét, illetve az összecsapás színhelyét.

Ezután kerül sor az esemény leírására, a katonai és politikai következmények részletezésére, majd a harcot megvívó felek hadvezéreinek vagy fontos szerepet játszó tisztjeinek rövid életrajzára, amit, táblázatba foglalva, a szembenálló felek erejének és veszteségeinek leírása követ. Végül egy, a harcban részt vett személy visszaemlékezése olvasható, illetve a szerző előre és hátra mutató nyíllal az egyes események következményeire utal. A leírást az összecsapással kapcsolatba hozható képek színesítik, megértését térkép segíti elő.

A szerző érzékelten mutatja be nem csak a már jól ismert csatákat és nagyobb ütközeteket, hanem az olvasóközönség által kevésbé ismerteket is (pl.: Nagykanizsa felszabadítását). Egy-egy fejezet néha több hadi esemény leírását is tartalmazza (pl.: a szolnoki és a ceglédi ütközeteket, illetve Szenttamás négy ostromát). Hermann Róbert az általa végzett levéltári kutatások alapján közölt új statisztikai adatokkal az eddig ismertnél pontosabb képet ad a harcoló felek létszámáról és veszteségeiről. Olyan téves állításokat cáfol meg, mint amilyen például az, hogy az 1849. július 11-i harmadik komáromi csatában a honvédsereg lett volna túlerőben (ahogyan eddig a cs. kir. összefoglaló munkák állították), illetve hogy az 1849. július 15–17-én vívott (vitathatóan inkább magyar sikerként említett) váci csatában a magyar hadsereg óriási (több ezer

fős) veszteségeket szenvedett volna (amint eddig az orosz összefoglaló munkák állították).

A könyv záró fejezetét alkotó epilógusban a szerző leírja a temesvári vereség utáni, világi (szőlősi) fegyverletételhez vezető eseményeket, majd pedig a többi alakulat fegyverletételét egészen Komárom 1849. október 2–4-i kapitulációjáig. A kapituláló magyar csapatok létszámát és elhelyezkedését táblázat és térkép mutatja be.

Hermann Róbert a végső összegzésben, a magyar hadsereg szabadságharcban nyújtott teljesítményét mérlegelve jogosan állapítja meg, hogy a kevesebb, mint egy év alatt megszervezett honvédsereg méltó ellenfele volt a több évszázados hagyományokkal rendelkező cs. kir. hadseregeknek, és nem a tapasztalat hiánya, hanem az orosz hadsereg túlereje kényszerítette térdre.

A kötetet részletes irodalomjegyzék zárja, amelyben a több helyen felhasznált műveket tematikus csoportosításban a bibliográfia elején találhatjuk, majd az egyes fejezetekre vonatkozó fontosabb irodalmak következnek.

A kötetben előforduló kisebb nyomdahibák (1848 helyett 1948), illetve a térképek és táblázatok kisebb hiányosságaitól eltekintve (méterarány, jelkulcs, illetve elcsúszott, vagy hiányzó adatok) az érzékletes leírásokat, a minden eddiginél pontosabb létszám- és veszteségkimutatásokat, illetve részletes bibliográfiát tartalmazó, igényes kiadású könyvet a recenzens csak ajánlani tudja, nem csak a magyar történelem iránt érdeklődő laikusoknak, hanem a szakembereknek is.

Kemény Krisztián

CSIKÁNY TAMÁS

CSATA KOMÁROMNÁL 1849. JÚLIUS 2-ÁN, AVAGY A SZABADSÁGHARC HARCÁSZATA

(Hadimúzeum Alapítvány, Budapest, 2003. 166 o.)

Ísmét Komárom! Történelmünk e nevezetes helyszíne minden szerzőnek hálás téma, az erőd és a számos csata, mely itt lezajlott, mindig széles körű érdeklődésre tarthat számot. Így van ez esetünkben is, most azonban a legújabb kötettel lényegében két könyvet kap kezéhez az olvasó. Egyrészt végre megismerhetjük az 1848–49-es sza-

badságharc – mind a résztvevők számát, mind a csatater kiterjedését tekintve – legnagyobb csatáját, mely a Duna jobb partja mentjén elterülő, kissé hullámos síkon 1849. július 2-án zajlott, másrészt a szabadságharc honvédseregének harcászataiba is betekintést nyerhetünk. Mindkét témakör hadtörténet-írásunk régi adóssága.